

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitshak Itzak ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

כה

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

זיינער מוטטער שרה, הייא-
ראטעטע רבקה, אונד זייע
ווארר זיינע פרויא, יצחק
ליכטע זיא: אונד טראוטעטע
זיד, איבער דען פערליווס
זיינער מוטטער:

כה (א) אברהם נאם ווידער
איינע פרויא, רערען
נאמע וואר קטורה: (ב) דיוע
געבאר איהם, דען

רש"י

שרה אשו שכל וזון שרה קיימת היה נר דלוק
מערב שנת לערב שנת זכרונה מנויה בעיסה
ועין קשור על האהל ומשמחה פסקו וכשנאת
רבקה חזרו ב"ר: אחרי אשו דרך ארץ כל
ועין אשו של אדם קיימת כרוך הוא אכלה
ומשמחה הוא מתנת' באשתו:

כה (א) קטורה זו הגר ונקראת קטורה
על שם שפא' מעשיה כקטרת וסקירה
פתחה

שרה אמנו ויקח את רבקה
ותהי לנו לאשה ויאהבה וינחם
יצחק אחרי אמו: פ ששי

כה א ויסף אברהם ויקח אשה
ושמה קטורה: ונתת לה את
זמן

תרגום אונקלוס

שרה אמיה וגסיב ית רבקה ותת
ליה לאנתו ורחימה ואתנתם יצחק
כתר אמיה:

כה (א) ואוסף אברהם וגסיב אתקא
ושמה קטורה: (ב) וילדת
ליה ית זמן

כאור

פתחה שרה לא נשו אהלה כי אמרו לא תנא אשה אחת אל אהל הגבירה הנכבדת,
וכאשר ראה רבקה הביאה א האהל לכבודה ושם לקחה חיה טעם ויאהבה, וינחם
ידמו שהי' מנע' מאלד על אשו ורסק ממנו ענקס עד שנקס באשתו באהבתו אחיה
כי מה טעם שיזכיר הכתוב אהבת האיש באשתו ואנקלוס פי' ויבאה יצחק האהלה
והנה היא שרה אשו, ולכן הזכיר האהבה כי מפני נדקתה וכשרון מעשיה אהבה
ונחם נה וכך הזכירו ב"ר עד שלא עתה היתה ברכה מנויה בעיסה וכו' עכ"ל,
וכ"ל שזכר אנקלוס פשוטו של מקרא, ותרגם, ואעלה יצחק למשכנא וזוהי והא תתין
צונדא כעובדי שרה אמיה, כעבוד שלא יתכן לבוא ה"א הידיעה על העלה הסמוכה
לאחריה ולכן הפריד האהלה מן שרה אשו, ויב'ע תכרס כי תרגם, למשכנא דאשו
אמיה, כמו שפי' הרשב"ע והרמב"ן, וכ"ה דעת בעל הטעמים שהטעם אלת יצחק
ברביע שהיא מפסיק יותר מן הפשט שנמלת האהלה, ואם כדברי אנקלוס ראו
להיות יצחק בעהפך הנא במקום ואולא (שהוא מפסיק פחות מן הפשט), למהירות

המנעא, כמו שאר בהקדמה, ובאופן זה ויבאה יצחק | האהלה || שרה אשו || |
וכן מתרגם בל"א: אחרי אמו, אנקלוס ויב'ע תרגם, בתר ידמיית אמיהוק
מתרגם בל"א:

כה (א) ושמה קטורה, ב"ר אמרו שהיא הגר, וכן תרגם יב'ע, אבל הרשב"ע
והרמב"ן והראב"ע בעלי הפשט אמרו כי איננה הגר, ודייק הראב"ע מדכתב
ולכני הפלגשים לשון רבים: ולשון הרמב"ן והנה אברהם לקח לו אשה עבדות כנען
ואם תאמר שהיתה מגרית או מארץ פלגשים הנה לא שלח אל ארצו ואל שולדתו
כאשר עשה בנטו כי איננו שומר רק ורע יצחק כי עליו כרת הברית, ועוד שלא אמר
הכתוב ויקח אשה קטורה בת פלוגי החי או הפלגתי והמגרי מארץ פלוגית כאשר
אמר בגמ' אפי' חולתן אבל הזכיר אמה בלבד כי היא כנענית וקנה נישואיה וכן יעשה
בעקבות

וַיִּמְרֹן וְאֶת־יִקְשׁוּ וְאֶת־מִדְּוֹן וְאֶת־
 מִדְּוִן וְאֶת־יִשְׁבֵּק וְאֶת־שׁוּחַ :
 וַיִּקְשַׁן יֶלֶד אֶת־שִׁבְאָה וְאֶת־דָּדָן
 וּבְנֵי דָדָן הֵיוּ אַשּׁוּרִים וְלַטּוֹשִׁים
 וְלֹאֲמִים

דעו ומרון, דעו יקשו, דעו
 מדן, דעו מדין: דעו ישבק
 אונר דעו שוח: (ג) יקשן
 צייגטע, דען שבא, דען דדן:
 אונר דדנ' קינדער ווארען
 דיא אשורים, לטושם אונר
 לאמים

תרגום אונקלוס

רשי

וַיִּמְרֹן וְאֶת־יִקְשׁוּ וְאֶת־מִדְּוֹן וְאֶת־
 מִדְּוִן וְאֶת־יִשְׁבֵּק וְאֶת־שׁוּחַ : (ג) וַיִּקְשַׁן אֶלֶּיךָ
 יֶלֶד שִׁבְאָה וְאֶת־דָּדָן הֵיוּ
 לַטּוֹשִׁירִין

פתח' שלא כדוגמא לאד' מיום שפרשה
 מאברהם: (ג) אשורים ולטושים' שם ראשי
 אונות' ותרגום של אונקלוס אין לי ליטט על
 לשון המקרא: ויתן

באור

במקומות רבים כגלא יקמיד בייחוס שלהן עכ"ל: ובס' הישר סופרן בפירוט שהיתה מארץ
 כנען: (ב) מדן, נזכר להלן בפ' ושב והמדנים מכרו אתו (בראשית ל"ו ל"ז), שם
 מוזכר מדן, כאשר הפרש שם בע"ה: מדן, נודעה המדינה במורת ח"י: שוח, מונט
 ילא בלבד. האסי' אהד' מריעי חיוב: (ג) אשורים ולטושם ולאמים, רשי' כ' שם
 שונות ראשי אונות, ותרגומו של אונקלוס אין לי ליטט על לשון המקרא עכ"ל, ולשון
 הרמב"ן ולי' נראה שצבר אונקלוס באשורים שהם הנמשכות אירוח הולכי דרך מעיר לעיר
 כמו שאמר ארשת ישמעלים (בראשית ל"ו כ"ה), עאלו מלשון באשרו אחזה רגלי (חיוב כ"ג ו"ה),
 לא תמעד אשורי (תהלים ל"ו ל"ח), וכבר בלטושים שהם האוכנים באהלים שהם כטושים על
 פני האדמה היום ישכנו במקום ההוא ולמחר במקום אחר כי הלמ"ד והטון יומרו במקומות רבים
 כמו לשכה נשכה, ויפקדו ביום ההוא אכנים על הנשכות (נחמיה י"ג מ"ד), ומה חרב
 בטושה (ישעיה כ"א ט"ו), כמו לטושה, ואמר בלאומיים ולנגון בלשון איים, ומלת היו עררה
 אותנו בזה שהי' ראוי שיאמר כעו שאמר ומגרים ילד את לודים ואת ענמיס ואת להבים ואת
 בפתחים (בראשית י"ג), ובס' ר' רבי שמואל ברבי נחמן אמר אף על גב דאין מתרגמינן תגרון
 ולפדין וראשי אונות כלם ראשי אונות הן, והענין כעו שפירשתי כי היו המתרגמינן עינין
 אשורים תגרון הולכי דרך והיו עינין מן לטושים אכני' רשע פניהם פני להבים טעורים
 בלפידים מן ללטוש איש את מחרשתו ואת אתו (שמואל א' י"ג כ'), ילטוש עיניו לי (איוב י"ו
 ט'), ואמר רבי שמואל בר רב נחמן אף ע"פ שנהנו לתרגם קן אינס אלא ראשי אונות אין
 בהם שם תואר כלל וכן הדבר עכ"ל, וכן פי' הרמב"ע שהם שונות ואין בהם תאר שם, ואין
 הי"ד מ"ס סימן הריבוי כמו מנרים כתיב דדנים שהם שונות העצם, ויב"ע ת' תגרון ואמטורין
 ורישי אונות, (ואמטורין הוא בלשון יווני סוחרים), ובתרגום ירושלמי כתוב במקום ואמטורין,
 ואומנין, ועל אלו כוון רבי שמואל בר נחמן רק שהי' הטעם אכלם במקום ואמטורין או ואומנין,
 ולפדין, ולא על ת"א שתרגם באופן אחר, והמתרגם האשכנזי לא תרגם השונות רק שעלם
 לשון דבים שהם אונות בעבור הי"ד מ"ס אכנסום ובעבור מלת היו כמ"ס הרמב"ן, וכ"ל שהם
 שונות לאונות שיאלו מהם ואינם שונות בניהם כלל כמו מנרים כתיב שהם שונות בני אדם,
 ואי' הוסבו שונות אל האונות הינאכים מהם, רק שהכוונה שן דדן ינאו אונות שנקראו
 אשורים ולטושים ולאומיים, לאזהרה סנה ידועה או, ולא ע"פ בני דדן שהיו נקראים קן, כי לא
 היו לו בנים שנקראו קן, וראוי לזה כי בדברי הימים מונה שם אלו ו' הכנים, וגם בני

לאמים: (ד) מדינו קינדער
ווארען עיפה, עפר, חנד,
אבידע אונד אלדעה: אללע
דיזע זינד קינדער דער
קטורה: (ה) אברהם
שענקטע דעם יצחק אללעו
זייניגע: (ו) דען קינדערן
זיינער קעכוזויבער אבער,
גאב אברהם גשענקע, אונד
שיקטע זיא פאן זיינעם זאהגע
יצחק (דא ער זעלבוט נאך
לעבטע) הינוועג געגען מאר
גען, נעמליך אין דאז מארגען
לאנד: דיזעו

ולאמים: ד ובני מדין עיפה
ועפר וחנד ואבידע ואלדעה
כל-אלה בני קטורה: ויתן
אברהם את-כל-אשר-לו
ליצחק: וילבני הפילגשים אשר
לאברהם נתן אברהם מתנת
וישלהם מער יצחק בנו בעודנו
חי קדמה אל-ארץ קדם:
ואלה

רש"י

תרגום אונקלוס

(ה) ויתן אברהם וכו' א"ר נחמיה
ברכה דזאתקי שבי נתן לי שאמר הקב"ה
לאברהם והיה ברכה הברכות מסודות בידך
לברך את מי שתראה ואברהם מסר לינתק:
(ו) הפילגשים: מסר כתוב שלא היתה אלא
פלגש אחת היא הנר היא קטורה * נשים
בכתובה פלגשים בלא כתובה וכדאמרינן
בסנהדרין בנשי' ופלגשים דדוד: נתן אברהם
מתנת * פירשו רבותינו שם עומזה מסר
להם: ד"א עה שניתן לו אודות שרה ושאר
מתנות

למשרון ולשבעין ולגמון: (ז) וכני
מדין עיפה ועפר וחנד ואבידע
ואלדעה כל אילון בני קטורה:
(ח) ויתן אברהם את כל
(ו) ולבני למיתא די לאברהם יתב
אברהם מתנו וישלחינו מעל יצחק
בניה בעוד קיים קדומא
לארע טדינתא: ואלון

באור

יקח ובני מדין, ולא בני דין: (ד) ובני מדין וכו', אלו הם חמשה בתי אבות אשר למדין
וזהם חמשה מלכים אשר יהרגו בעלמא ישראל במדבר בסוף הארבעים שנה: (ו) ולבני
הפילגשים, הגר וקטורה, וברמב"ן ז"ל טען על קטורה שאינה פילגש, מדכתוב ויקח אשה
ובמה קטורה, ואמר שגד"ה (א' ח' ל"ב), קראת הכתוב פילגש בעבור היותה שפחה, ועל
דעתו אין טענתו טענה, שהרי גם בהגר נאמר ותתן אתה לאברהם אישה לו לאשה (בראשית י"ז
ג'), ובה יודה הרב שהיתה פילגש, ובאמת מנאט שגם הפילגש תקרא אשה, כמו"ש ויקח לי
אשה פילגש מבית לחם יהודה (שופטים י"ט א'), והנה האשה פילגשו נפלת פתח הבית (שם
כ"ז), והוא יקרא אישה כמו"ש ויקח אישה וילך אחריה (שם ג'), לפי שנהג בה מנהג אישה,
רק האשה העקרת לח תקרא פילגש, וענין הפילגש על דעת רבותינו ז"ל (בסנהדרין דף כ"א
ע"א), היא בלא כתובה ובלא קדושין, וכ' הרמב"ן ז"ל ואפשר שגם בני נח באישאם להם נשים
כמשפטן בכעילה היו נוהגין לכתוב מיתה ומתן, ואשר רטנס שתי' להם פילגש ושלח אותה
כאשר ירצה ולא יהיו נזוה בנחלים את שבו לא הו' כיתב לה כלום, ועל דעת רבותינו
שהיא הנר הנה היא פילגש ודאי עכ"ל, ועיין מה שכתבתי דעתי בענין בני הפילגש בפרשת
וינח (כ"ב ל' פסוק ה'): נתן אברהם מתנת, מיינן נתן להם, ואין טורד להזכיר אברהם
כי אמר בתחלה אשר לאברהם, רק כן דרך הוקרא כאשר נמנא נח ג' פעמים בפסוק א'
(בראשית ו' ט'), ובני ישראל ה' פעמים בפסוק א' (במדבר ט' י"ט): בעודנו חי, נעוד
אברהם

וַיֵּאָרְחָה יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם
 אֲשֶׁר־הָיוּ מֵאֵת שָׁנָה וְשִׁבְעִים
 שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים: ^ח וַיָּגֹעַ וַיָּמָת
 אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן
 וְשִׁבְעֵי אֶסְף־אֶל־עַמּוּיוֹ: ^ט וַיִּקְבְּרוּ
 אֹתוֹ

(ו) דיועו זינד דויה לעכענוג
 יאהרע אברהמ'ז, וועלכע
 ער גערלעכט האַסטע: איין
 הונדערט פֿינף אונד זיבענציג
 יאהרע: (ח) זאָרען פֿערשיד
 אברהם אונד שטאַרב אין
 איינעם בעגליקטען אַלטער,
 איין גרייז, אונד לעכענוזאָט:
 אונד וואָרד איינגעטהאַן בייא
 זיינען פֿאַרפֿאַהרען: זיינע

תרגום אונקלוס

רש"י

(ו) וַאֲלֵין יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם דִּי
 תָּיָא טָאָה וְשִׁבְעִין וְחֲמִשׁ שָׁנִין: (ו) מֵאֵת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנִים כִּן ק
 (ח) וַאֲתַנְגִּיד וְטִית אַבְרָהָם בְּסִיבָא טָבָא סִיב וְשִׁבְעֵי יָמִין וְאֶתְכַנְיֵשׁ לְעַמּוּיָהּ:
 וַקְבְּרוּ יָתֵיהּ

באור

אברהם חן, ומושב על יסלחם שלפני פניו ולא על יחזק שלפניו, והוא כמו מאמר מוסגר זון
 מעל עד חי ולכן הוא בנ"ק שהוא מפסיק יותר מכל הטעמים שלפניו: קרמה אל ארץ קדם,
 הראש ב"פ שהוא לתוספת באור, קדמה, שהוא אל ארץ קדם, וכן אשכ לא יעבדו אתו את
 נבוכדנצר (ירמ' כ"ז ח'), וקדם מורח א"י, וכן מתורגם בל"א, והנכון כמ"ש בעל מ"י
 וז"ל אמר שלחם כלפי מורח ופירש אשר כך לאזכר ארץ מארצות המורח שלחם ואמר אל ארץ
 קדם והיא חרן ואור כשדים ואתן ארצות נקראת נסתם ארץ קדם וארץ בני קדם ובאותה
 הארץ היתה משפחת אברהם לפיכך שלחם לאטון שם כי לאהבתו יקרבו אבאי משפחתו:
 (ח) ויגע, לשון רש"י לא נאמרה גייעה אלא בגדיקים ובגמרא הקשו והא דור המובל נאמר
 בהם גייעה ויגע כל בשר הרמש על הארץ (בראשית ז' כ"א), כל אשר בארץ יגע (שם וז'
 יז'), ומתקן גייעה ואסיפה קאמריין, כוונתם כי הגייעה מיתה בלא קולי מכאיב בלא
 עבורין ואין זוכין לה. אלא הגדיקים, והנשי דור המובל ההפוכים כמו רגע ולא חלו בהם ידים
 וכן מתי מדבר ועל כן אמר בהם גייעה בנע אחיזי (במדבר כ' ג'), והוא איש אחד לא
 גוע בנעו (יהושע כ"ב כ'), שלא המית אותו עונו פתאום, אבל כשזכיר הכתוב כן עם
 זכרון המיתה במלת ויאסף או וימת תרענו למיתת הגדיקים (הרמב"ן), והאריך עוד שם
 לבאר דעת אונקלוס שאיננה כן, וכן הסכים הרד"ק בשרשים שרש גוע, גם הראש ב"ע כתב
 כי הגייעה היא זאת הרוח זון הגוף רגע אחד בלי ענו ועכו, וכל גייעה מיתה ואין כל
 מיתה גייעה על כן כתוב במובל ויגע, והנה התרגום האשכנזי שתרגם (פרש"ד), כוונתו
 כן על רגע הפירוד: בשיבה טובה, כמו שאמר לו הקב"ה ואתה תבוא אל אבתיך בשלום
 תקבר בשיבה טובה (בראשית ט"ז ט"ז), שלא אירע העיניו בימיו (הרש"ב): ושבע, שערז
 שבע ימים, כמו שנאמר ביחזק זקן ושבע ימים (שם ל"ה כ"ט), ובאיוב וימת איוב זקן ושבע
 ימים (איוב מ"ב י"ז), וכדוד וימת בשיבה טובה שבע ימים עזר וכבוד (ד"ה א' כ"ט כ"ח), וכן
 הוסיף פה אונקלוס מלת יומין, וכן מתורגם בל"א, והרמב"ן מפרש ושבע שראה כל משאלות
 לבו ושבע כל טובה וכן ושבע ימים ששבעה נפשו בימיו ולא יתאוה שיחדשו בו הימים דבר וכענין
 שנאמר בדוד וימת בשיבה טובה שבע ימים עזר וכבוד והכוונה שלא יתאוו במותרות עב"ד,
 וכן תרגם יב"ע, ושבע כל טובה: ויאסף אל עמו, נאמר הענין הזה במיתה כי המת הולך
 בדרך שכלטו אמתו כאלו נאסף אליהם, כ"כ הרד"ק בשרשים שרש אסף, וכ"כ הראש ב"ע,
 אצל

(ט) זיינע זאָהנע, יצחק אונד
 ישמעאל, בעגרובען איהן
 אין דער האַהלע צו מכפלה,
 אין דעם פֿעלדע דען חחין
 עֶפְרוֹן, זאָהנ' זצחרו, וועלכען
 פֿאַר כמרא ליגט: (י) אין
 דעם פֿעלדע, וועלכען
 אכרהם פֿאַן דען קינדערן
 חת געקויפֿט האַטטע, דאָס
 זעלכזט וואָרד אברהם אונד
 זיינע פֿרוי שרה בעגראַבען:
 (יא) נאָך דעם אַבל־עבען
 אברהם'ן, זענגעטע גאָטס
 זיינען זאָהן יצחק, אונד יצחק
 זאָהנטע בייא דעם ברונען
 דען רֶעֶבֶענדיגען זעהנרען:
 (יב) דידען איזט דיא געז
 שלעכטזפֿאַלגע פֿאַן ישמעאל
 דען זאָהנו אברהמו, וועלכען
 הגר

אָהוּ יִצְחָק וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנֵי אַבְרָהָם
 מִעֶרְוַת הַמִּכְפָּלָה אֶל־שֵׁדָה
 עֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר הַחִיטִּי אֲשֶׁר־עַל־
 פְּנֵי מִמְרָא: יְהִשָּׁדָה אֲשֶׁר־קָנָה
 אַבְרָהָם מֵאִתּוֹ בְּנִיחַת שָׂמָוָה
 קֶבֶר אֲבֹתָהֶם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ:
 יֵא וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם
 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ
 וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּנֵי־רֵחִי
 רֵאִי: פ שְׂכִיבֵי

יְיָ וְאֵלֶּה תִּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
 אַבְרָהָם אֲשֶׁר יִלְדֶה־וּבְגֵר
 הַמִּצְרַיִת

תרגום אונקלוס

רש"י

בֶּן ע' וּבֶן ע' כֶּבֶן ה' בְּלֹא חֶטֶא: (ט) יִצְחָק
 וַיִּשְׁמָעֵאל מִכֹּחַן שַׁעֲרָה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּב וְהוֹלִיךְ
 אֶת יִצְחָק לִבְנֵי וְהָיָה שֵׁב' טוֹב' שֵׁב' בְּאֶבְרָהָ:
 (יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ וְנֹכַח
 תַּנְחוּמֵי הַבְּלִי' ד' חֲזַע' פ' שַׁמֶּר הַקֶּבֶ' אֶת
 הַבְּרִית לְאַבְרָהָם כַּחֲרֵי לְבָרֶךְ אֶת יִצְחָק
 מִפְּנֵי שֵׁב' אֶת עֲשׂוֹי' מִמֶּנּוּ אִמֵּר יֵבֵן בְּעַל
 הַבְּרִית וַיְבָרֶךְ אֶת אֲשֶׁר יֵטֵב בְּעֵינָיו וְכֹל
 הַקֶּבֶ'

וַתִּיּוֹ אִצְחָק וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹהֵי בְּקִיעַת
 קֶפְלָתָא בְּחַקל עֶפְרוֹן פֶּר צוֹחַר חִמָּא
 דִּי עַל אֶפְרֵי טְטֵרָא: (י) חֶקְלָא דִּי
 זְבִן אַבְרָהָם טוֹ בְּנֵי חִמָּא תַּמֶּן אֶתְקַבֵּר
 אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ: (יא) נְחוּת
 בְּתֵר דְּמִית אַבְרָהָם וְקִרְיָהּ וַיְבָרֶךְ יִצְחָק
 בְּרִיָּהּ וַיְתִיב יִצְחָק עִם בְּרֵא דְטִלְאָה
 קֶנֶטָא אֶתְחַזֵּן עִלָּה: (יב) וְאֵלֶּיִן תִּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל פֶּר אַבְרָהָם דִּי יִלְדֵת הָעַר
 מִצְרַיִתָא

באור

אֶבֶל הָאֵמֶת כַּמֶּ' ע' ר"ע כְּטֵרֵטוּ וַיִּאֲסַף אֶל עַמּוּי כֹּאסָף אֶל כְּרוֹר הַחַיִּים לַחַי הַעוֹלָם עִם כְּדוּקֵי
 כְּדוֹרוֹת שָׁהָ עַמּוּי וְדוּמִין אֲלֵיו וְאִשְׁרוּ עַמּוּי בְּלֶשֶׁן רַבִּים כִּי אֲמַנְס רַב הַהַבְדֵּל בֵּין הַבְּדִיקִים
 בְּעוֹלָה עִם הַיּוֹתֵם כּוֹלֵם זּוֹכִים לַחַי עוֹלָם כֹּאמֶרס ו'ל (שְׁנַת פֶּרֶק ז'אָל), וְכֹל אֶחָד נִכּוֹס
 מִחִסְתּוֹ עַל חֲבִירוֹ עַכ"ל: (ט) יִצְחָק וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, אִשְׁרוּ חוֹל' בְּגֵר שַׁעֲרָה יִשְׁמָעֵאל
 תְּשׁוּבָה וְהוֹלִיךְ אֶת יִצְחָק לִפְנֵי: אֶל מַעְרָה, וְכֵן אֶל שְׂדֵה כֶּשׁוּ בְּמַעְרָת, בַּשָּׂדֶה, וְכֵן וְאֶל
 הַחִרְן תַּתֵּן אֶת הַעֲדָת (שְׁמִית כ"ה כ"א), כֶּשׁוּ בַחֲרֵן: (י) קֶבֶר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ,
 כְּבָר כְּתוּבֵי כִי זִכַּר הַפְּעוּלָה עַל הַדְּבָק בּוֹ: (יא) עִם בְּאֵר, בְּעִבּוֹר שְׂאִינְנוּ עִיר אִמֵּר כִּי נָטָה
 אֶהְיֶה אֶבֶל הַבְּאֵר: (יב) אֲשֶׁר יִלְדֶה הַגֵּר הַמִּצְרַיִת, כְּלוּמַר אֵין זֶה בְּטוֹ הַנִּקְרָא עַל שֵׁם זֵרַעוֹ
 אֶלֶף

הַמְצִירִית שִׁפְחַת שָׂרָה
 לְאַבְרָהָם: יג וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
 יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם
 בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבִית וְקָדָר
 וְאֶדְבָּאֵל וּמִבְשָׁם: יד וּמִשְׁמֵעַ
 וְדוּמָה וּמִשָּׂא: טו חֲדָד וְהִימָא
 יִטּוֹר נְפִישׁ וְקִדְמָה: טז אֱלֹהֵיהֶם
 בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם
 בְּחֻצֵי יִשְׂרָאֵל וּבְטִירְתָם שְׁנַיִם
 עֶשֶׂר

הגר היא מצרישי מאגד דער
 שרה, דעם אברהם גע-
 באהרען: (יג) דיזעו זינד דיא
 נאמען דעה קינדעה ישמעאל
 איהרעם נאמען אונד איהרער
 געשלעכטספאלגע נאך, ער
 ערשט געבאהרגע ישמעאל'ן
 היים נביות, הערנאך קדר,
 אדבאל אונד מבשם:
 (יד) אונד משמע אונד דומה
 אונד משא: (טו) חדר אונד
 הימא יטור נפיש אונד
 קדמה: (טז) דיזעו זינד דיא
 וואהגע ישמעאל'ן, אונד דיזעו
 איהרע נאמען, אין איהרען
 גהעפטען, אונד אין איהרען
 שלאסערן: צוועלף

ר ש י

תרגום אונקלוס

מְצִירִיתָא אֲטָתָא דְשָׂרָה לְאַבְרָהָם:
 (יג) וְאֵלִין שְׁטָתָת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל
 בְּשְׁטָתָתְהוֹן לְתוֹלְדָתְהוֹן בּוֹקְרָא
 דְיִשְׁמָעֵאל נְבִיזָת וְקָדָר וְאֶדְבָּאֵל
 וּמִבְשָׁם: (יד) וּמִשְׁמֵעַ וְדוּמָה וּמִשָּׂא:
 (טו) אֵלִין אֵינִין בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלִין שְׁטָתָתְהוֹן
 בְּפִצְחִיְהוֹן וּבְכַרְפִּיְהוֹן תְּרִין

הקצ"ה וברטו: (יג) בשמותם לתולדותם *
 סדר לידתן וכו': (טו) בחצרותם כרכים
 שאין להם שומה ותרגומו בפסחיון שהם
 מפסחי' שאין פתיחה כמו פנאו ורכט (תהלים
 כ"ג

באור

אלא בן שפחה, אבל בנחמק כתוב לפנינו, ואלה תולדת יצחק בן אברהם, כיצד הי' בנו *
 אברהם הוליד את יצחק, כלומר זה הוא עיקר הולדתו של אברהם כמו פון הוליד את חצרו *
 וגו' (רות ד', י"ח): (הרשב"ם): (יג) בשמותם לתולדתם, סדר לידתן זה אחר זה:
 בכר ישמעאל נבית וקדר ואדבאל ומבשם, בכל המקרא בנוא ארבעה שנות שמונים
 יהיו שנים הראשונים 'מחבורי' בטעם 'לבד, ושנים האחרונים לבד, כמו כוז ומצרים
 וטוט וכנען (בראשית י"ו), קן ונפתלי גד ואשר (שמות א' ד'), וכשיהי' 'ס"ב'
 'במל' האחרונה ויש לפני, 'הנגינה שתי תנועות ומתג בתנועה
 הראשונה, אז יהי' הטפחא במלה המחבורת שלפני הס"ב ולפניו ז"ק, והמלה שלפניו ז"ק
 במזרת, ב' באופן שתי מלות הראשונות מהארבעה הנה תמיד מחבורות בטעם, כמו
 ראובן שמעון לוי ויהודה (שם ב'), וכשתנה כאן להיות הראשונה ב"ק, וב' שאחר' מחבור'
 'במרכא יטפח', 'מפסיק פחות מן הז"ק, כדי להפריד מלת נביות מן האחרות כי
 היא לבדה חזרת על בכור, וכן בני לאה בכור יעקב ראובן ואמעון ולוי ויהודה ומשכר וזבלק
 (בראשית ל"ה כ"ג), ולכן המתרגם האשכנזי * (הערנאך קדר): וקדר, יב"ע
 תרגם, וערב, וכן העיד הכתוב להלן ששכנו מחילה עד שור אשר על פני מצרים, והוא
 במדינת ארצביאה נתחלת חלק האסיאה, ואשר השמות לא נודעו שנות ארצותם היוס:
 (טז) בחצרותם, הם הכפרים והפרדות שאינם מוקפים שומה שהם כמו חצר, וז"ל
 בפסחיון

עֶשְׂרֵי נְשִׂאִים לְאִמּוֹתָם: וְאֵלֶּה
 שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמַעְאֵל מְזֻמָּת שְׁנֵה
 וְשְׁלֹשִׁים שְׁנֵה וְשִׁבְעֵי שְׁנַיִם וַיְגֻעַ
 וַיָּכַח וַיֵּאֱסֹף אֶל-עַמּוּיוֹ: וַיֵּשְׁכְּנוּ
 מִחֻילָה עַד-שׁוּר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי
 טַצְרִים

צוועלף שטאם פֿירשטען, נאך
 איהרען נאציאָנען: (ז) דיא
 לעבענוואָהרע דעז ישמעאל
 וואָרען הונדערט יאָהר אונד
 דרייסיג יאָהר אונד זיבען
 יאָהר: וואָרען פֿערשיד ער
 אונד שטאַרב אונד וואָרד
 ביא ווינען פֿאַרפֿאַהרען איין-
 געטהאָן: (י) דיא ישמעאים
 וואָהנטען פֿאַן חוילה אָן ביז
 שור, וועלכען פֿאַר טצרים
 ליגט

רש"י

תרגום אונקלוס

עֶסֶר בְּרָבִיז לְאִמֵּיהֶון: (י) וְאֵלֶּה
 שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמַעְאֵל טָאָה וְתִלְתִּין וְשִׁבְעֵי
 שְׁנִין וְאַתְנַגִּיד וְשִׁית וְאַתְקַנִּיש לְעַמֵּיהֶון:
 (י) וַיֵּשְׁכְּנוּ מִחֻילָה עַל חַטְרָא דִּי עַל
 אַפִּי

כח: (ז) ואלה שני חיי ישמעאל וכו' א"ר
 קי"ח בר אבא למה נמנו שטתיו של ישמעאל
 כדי ליחס בהם שטתיו של יעקב משטתיו של
 ישמעאל למדנו שמש יעקב בני עבר י"ד שנה
 כשפירש מאביו קודם שבא אל לבן שהרי
 כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל שבא' וילך
 עמו אל ישמעאל וכו' (בראשית כ"ח) כמו
 שפירש בסוף מגלה בקראת: ויגוע י לא
 נאמרה

באור

בכתיבה, שהם מופתים לשון פתיחה כמו פנחו ורננו (תהלים צ"ח ד'): ובטירתם,
 ארמונים כמו טירת כסף (א"ה ח' ט') (הראב"ע), ולשון הרד"ק בראשית שרש טיר, פירש
 כי הטור הוא הנקרא בדברי רז"ל נדבך, והאומנין קורין בראש הנדבך (ברכות פ"א מ"ה), וכן
 טורי גזית וטור כרתות ארוים (מלכים א' ו' ל'), הן נדנכין וי"ת סדרין, וכן ת"י ונבשלת
 עשו ונתחת הטירות סביב (יחזקאל מ"ו כ"ג), מלרע לנדנכיא, לפיכך נקרא הארמון טירה
 עכ"ל: לאמחם, לדעת הרד"ק בראשית שרש אס שרשו אום, והכ"ז בשם אביו ראי' וכן
 לשון הערב שנקרא אלמ"ס, ולכן המ"ס דגשה, ויהי' הגם שזה השרש אום או אומת
 ופירושו משפחה, ויתרבה בלשון נקבה כמו ראש אומת (במדבר כ"ה ט'), וכן פה לאומתם,
 וגם הגוי כלו נקרא אום, ויתרבה בסיון הזכרים כמו שנחזרו כל האמים (תהלים ק"ו
 א'), וכתב הראב"ע כי למ"ד לאומתם נוסף כלמ"ד לגוייהם ואיננו כלמ"ד בלתיים כי הוא
 שרש כמו ולחם מלחם יאמין (בראשית כ"ה כ"ג), והעם שהוא בלמ"ד ובחמורטו זה והם שני
 שרשים ועיין ו"ש בשם הראב"ע בתחלת פרש' תולדת על ושני לאומים: (ז) ואלה שני חיי
 ישמעאל, חכמים פירשו במגילה (דף י"ז ע"א) למה נמנו שטתיו של ישמעאל, ולפי הפשט
 לכבודו של אברהם הואיל ונתפרש שעת לידתו ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את
 ישמעאל לאברהם (אס י"ו י"ו), וגם שעת מילתו כדכתיב וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה וכו'
 (שם י"ז כ"ה), חזר עתה ופי' כל ימי חייו (הראב"ע): (יח) וישכנו מחוילה עד שור,
 בעבור שנחזרו חוילה בבני חם, ובני כוש כבא חוילה וכו' (אס י"ז), והיתה ארנס בין ארנות
 בני כוש, ומנחמי חוילה בבני חם בני יקטן בן עבר, ואת אופר ואת חוילה וכו' (אס כ"ט),
 והיתה ארנס בארץ ערב הנקראת כעת (אראביאה), כמו שכתוב והיו עושבים עומא (היא)
 ייקה בעורח ים האדום הוא ים סוף) באהה ספרה (היינו עד סוף היבשה שאל ים
 האוקינוס

מִצְרַיִם בְּאֶמְתָּה אֲשׁוּרָה עַל-פְּנֵי
כָּל-אֲחָיו נָפַל : פ
ואלה

ליגט , ביו נאך אשור הין :
ישמעאל לאג אלוף צור וייסע
אלרער זינער ברידער :
דיועו

תרגום אונקלוס

רש"י

אפי מצרים טשי לאתור על אפי
כל אחוהי שקרא :
ואילן
(בראשית ט"ז) . עד שלא מת אברהם ישכן משמת אברהם נפל :
ואלה

באור

האוקיטוס) הר הקדש (כי כל אלו הארצות נקראות ארץ הקדש כל מורח א"י עד סוף
הארץ אביאה) (שם ל') , לכן יודיע פה הכתוב כי החוילה האמורה פה היא השנית שנאך
צרכו אשר לצד מורחיו של ים סוף , ומקצת ארץ מצרים במערבו של ים סוף , ושור הוא האמור
למעלה וישב בין קדש ובין שור (שם כ' א') , שהוא בדרום א"י ולמורח מצרים , ויהיה עיקר
הסימן על חוילה ולא על שור כי לא נחאטו שור אחר , ולכן מלת שור במפסיק גדול מופסיק
שנמלת מחוילה : באכה אשורה , הראש"ע כתב כי אשור למערב א"י כמו מצרים , ולכן הרחיק
הפ"י על פני כל אחיו נפל שכן סיוך לאחיו בני קטורה , בעבור שלפי דעתו רחוקים הם זה
מזה כי הר הקדש במורח א"י ואשור ומצרים במערב א"י , אבל אין האמת כן , כי אשור היא
במורחית נפונית של א"י , וכיטוה ראש המלכות ההיא היא על כהר חדקל , וכן נאמר בתורה
וזה הכהר השלישי חדקל הוא ההלך קדמת אשור (בראשית ב' י"ד) , וכבר הרגיש בזה בעל אהל
יוסף וכתב שמלת אשור היא טעות כפי הראש"ע וכ"ל שור ומצרים מערב לא"י , אבל ג"ו אינו
כסוף כי שור הוא בדרום א"י כמפורש בכתוב ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין
שור (לעיל כ' א') , וכן כתוב ויך שאול את עמלק מחוילה בואך שור אשר על פני מצרים ושמאל
א"י ט"ז) , ומפורש בכתוב עמלק ישב בארץ הנגב (במדבר י"ג כ"ט) , אמנם בבאור הכתוב
פה כ"ל שזין פ"י באכה אמורה שהגיע גבולם עד אשור , רק שמודיע שהי' ארצם על פני
מצרים בדרך שהולכים ממצרים לאשור , אבל הוא קצת דחוק כי כל מקום שזכר
באכה בפסוק פירושו שהגיע הגבול עד שם כמו ויהי גבול הכנעני מצידן באכה גדרה
עד עזה באכה סדומה ועמרה וגו' (בראשית י' י"ט) , ויותר כ"ל כי אין אשור הנזכר
פה מדינת אשור הטודעת שבמורחית נפונית לא"י , רק היא אצורים הנזכר למעלה
בבני קטורה ובני דדן היו אצורים וגו' , ויתכן ששם מדינתם הי' ג"כ אשור והם היו
נקראים אצורים ע"ש מדינתם , ויכוון לפ"ו שאמר על פני כל אחיו נפל שהם בני
קטורה , לפי שהם היו יושבים בארץ קדש , כמו שאמר הכתוב וישלחם וגו' אל ארץ
קדש , וכל המדינות שבמורח א"י מן ארם נהרים עד כל הארץ אביאה עד סוף מלכות
שנא שאכל ים אוקיטוס נקראות ארץ בני קדש , כמ"ש בבני יקטן ויקטן ילד וגו' ואת
מצרעות וגו' ואת חזל וגו' ואת שנא , ואת אופר ואת חוילה וגו' ויהי משנס וגו'
הר הקדש (בראשית י' כ"ו וכ"ז וכ"ח וכ"ט ול') , כי עוד היום יש שם עיר נקראת
מצרעות , וגם יש שם מלכות נקראת חזל , ומלכות הגדולה ימן שהוא שנא , ושם הוא
לפי דעתי אופר שאלף לשם שלמה המלך אניתו לקחת משם זהב , ויש לי בזה תקירה
דבה ושיון , רק כדי שלא לשאת מכותת הספ' אחריו בזה נקרא' אשור יעדתי לשבחו
א"י : על פני כל אחיו נפל , ר"ל שנפל גורל כנגד גורל כל אחיו , או פירושו
שכן , כמו נפלים בעמק (שופטים ו' י"ג) , פי' שוכנים בעמק , ויגיד עליו רישו ועל
פני כל אחיו ישכן (בראשית י"ו י"ג) , ואין פירושו שכן למורח אחיו כי ארצה הם
שכנו בארץ הקדש למורח , והוא שכן למערב להם במדבר סארן סמוך למצרים , רק
פירושו שיתרחב נחלתו כנגד כולם :
ואלה

(יט) ריועו איזט דיא גע-
שלעכטפאר גע פאן יצחק
ואהן אברהם ז: אברהם האט
יצחק געצויגט : (כ) יצחק
ואר פירציג יאהר אלט, אלו
ער רבקה, דיא טאכטער
דעו

רש"י

יט ואלה תולדת יצחק בן
אברהם אברהם הוליד ית-
יצחק: כויהי יצחק בן ארבעים
שנה בקחתו את רבקה בת-

תרגום אונקלוס בתואל

(יט) ואלין תולדת יצחק בר אברהם
אברהם אוליד ית יצחק:
(כ) ויהוה יצחק בר ארבעין שנין כד-
נסיב ית רבקה בת

(יט) ואלה תולדת יצחק י יעקב ועשו
האמורים בפרשה (ועל ידי
שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הווקק למו)
אברהם הולי' את יצחק לפי שהיו ליבני הדור
אמורי' מאבימל' נתעבר' שרה שהרי כמה שני'
שהתעם אברהם ולא נתעבר' היינו מה
עשה הקב"ה כי קלסתר פניו של יצחק דומה
לאברה' והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק

והוא שכתב כאן יצחק בן אברה' שהרי עדות
יש שאברהם הוליד את יצחק: (כ) בן ארבעים שנה י
שהרי כשנא אברהם מהר העוריה
נתעבר שולד' רבקה ויצחק היה בן ל' שנה שהרי בו נפרק ממה שרה ונשטלד יצחק עד
שנת' שרה ל' שני' היו כי נת' היתה כשטלד יצחק ובת קכ' כשמתה שנאמ' ויהיו חיי שרה
וג'

באור

(יט) ואלה תולדת יצחק בן אברהם, לפי דרכו אין צורך להוציא מלת תולדת
משמשו למו' שפי' מאורעות רק הוא כדרך כלל ופרט כי עיקר הכוונה הוא על
יעקב ועשו האמורים להלן בפרשה, רק שהתחיל לספר בפרשות האין צא לידי תולדות
ואמר שהיתה עקרה והתפללו ונעתר להם השם והוליד את יעקב ואת עשו, וזו היא
ג"כ כוונת רש"י שאמר יעקב ועשו האמורים בפרשה: אברהם הוליד את יצחק
הראב"ע פי' שטעם הוליד גדל ורנה כמו ילדו על ברכי זוסף (בראשית כ' כ"ג)
והעד שאמר וישלח מעל יצחק בנו, ולפון הרעב' והכבדו נעונו כי חזר עתה והחל
באב היחס כמנהג הכתוב לחזור באשוי המעלה אל ראש היחס וכן בדברי הימים
כתוב בני שם עולם ואמר וארפכשד וולד וארם, וארפכשד ילד את שלח (א' א' י'
ו"ח), וכאשר השלים חזר ואמר שם ארפכשד שלח עד אשר הוא אברהם (שם כ"ד
וכ"ז), וכן ביחס בנימין חזר למפרע והחל ובר הוליד את קים וקים הוליד את שלח
(שם ח' ל"ג), אף כאן אברהם הוליד את יצחק ויצחק הוליד את יעקב כאשר זכיר
וחזר לספר זה בעבור שאמר ואלה תולדת יצחק בן אברהם שם אמר גם כן ואלה תולדת
יצחק בן אברהם בלבד הנה המזה שניהם ביחס ובמעלה ואף כי הקדים הנספר, ועוד שהי'
ראוי שיתחיל באברהם ויאמר אלה תולדות אברהם אבל לא רנה לעשות כן שלא ימנה ישמעאל
ובני קטורה, ולכך חזר והשלים אברהם הוליד את יצחק ואמר כי הוא לבדו תולדותיו וכאלו
לא הוליד אחר יחשב כמו שנא' כי בניצחק יקרא לך זרע (בראשית כ"א י"ב), ולכך אמר
למעלה גם כן ואלה תולדת יצחק בן אברהם אשר ילדה הגר הנגרות שפחת שרה לאברהם
לכבוד יצחק ואין אלו תולדות היחס לאברהם רק הם בני האמה וכמו שאמר וגם את
בן האמה לגוי אשימנו (שם י"ג), וכן עשה הכתוב אף בדברי הימים כי אמר מתחלה בני
אברהם יצחק וישמעאל, אלה תולדתם כבוד ישמעאל נביות (א' א' כ"ח וכ"ט), והזכיר ובני
קטורה פילגש אברהם ילדה את זמרון (שם ל"ב), והי' ראוי שיאמר בני יצחק וחזר והחל
ויולד אברהם את יצחק בני יצחק עשו וישראל (שם ל"ד) עכ"ל, וכ"כ הרש"ם: (כ) בן
ארבעים, שנה, וכתוב ויצחק בן ששים שנה בלדת אומם, משני הפסוקים הללו למדנו
שהיתה

תולדת כה

בְּתוֹמַל אֶרְפָּאָה טַפְדָן אֶרֶם
אֲחֻזַּת לִבְנֵי הָאָרֶץ לֹא לְאִשָּׁה :
כֹּה וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לַיהוָה לְנִכְחַ
אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתֵר לוֹ
יְהוָה

תרגום אשכנזי קפג

דעו ארמיטען בחוואלו אויז
פדן ארם, דיא שוועזטער דעו
ארמיטן לכנז, צור פרוי
נאם: (כא) יצחק פלעהטע
צום עוויגען אום ויינער פרויא
ויללען, דען זיא וואר אונ-
פרוכטבאר: דער

תרגום אונקלוס

בְּתוֹמַל אֶרְפָּאָה טַפְדָן אֶרֶם אֲחֻזַּת
דְּלִבְנֵי אֶרְפָּאָה לִיָּה לְאִתְגַּר: (כא) וְעָלִי
יִצְחָק תְּלִמְדֵי לְקַבֵּל אֶתְתִּיה אֲרִי
עֲקָרָה הוּא וְקַבֵּל צְלוֹתֶיהָ

רש"י

וגו' הרי ליצחק ל"ז שנים וכו' בפרק טלדה
דבקה המתין לה עד שתהא ראויה לביאה נ'
שנים ונשאה: בת בתואל מפקד ארם אחות
לכנז וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל
ואחו' לכנז ומפקד אר' אלא להגיד שנתה שהיא'
בת רשע ואחות רשע ומקומו' אכשי רשע ולא
למדה ומעשיהם: פדן ארם על שם שגני ארם היו ארם כהריו וארם טובה קורא אותו
פדן לשון נמד בקר תרגום פדן תורין ויש פותרין פדן ארם כעו שדה ארם שבלשון
ישמעאל קורין לשדה פדן: (כא) ויעתר הרבה והפסגיר בתפלה: ויעתה לו כמפגיר
ונתפיים ונתפתה לו ואומר אני כל לשון עתה לשון הפגרה ורטי הוא וכן עתה ענן הקטרת
(יחזקאל ח') מרבית עליית העשן וכן העתרת' עלי דברים (יחזקאל ל"ה) וכן
נעתרו' בשיקית שוכא (משלי כ"ז) דומות למרות' והגם למשא אכקריש' רא בלעו (קו"ף
במקו' ש"ן כמנהגו בכל מקום ויהא אכשע' ריש בל"א גהייפט): לכנח אשתו זה
עומד בזוית זו ומתפלל זו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתה לו ולא לה שאין דומה
תפלת בדיק בן בדיק לתפלת בדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה: ויתרוכנו

באור

שהיתה עקרה עשרים שנה: טפדן ארם, נקרא כן לפי שהיו שני מקומות שהיו נקראים
ארם, ארם נהרים וארם טובה, ול' פדן נדברו רז"ל שנים ההוא גברא דגול פדנא דתורי
מוצריה, פירוש נמד בקר, ותרגום ויקח נמד בקר (שמואל א' י"א), פדן דתורי, ואף
על פי שיש גם כן ארם דמשק וארם בית רחוב שנים מאלה קרובים זה לזה לפיכך מוזג
אותם השנים וארם אשר מעבר הנהר זהו ארם נהרים, ויש מפרשים פדן ארם שדה ארם
וכן יקרא בל' ישמעאל השדה פדן (הרד"ק בצרפטי שרש פדן), ואכקלוס ויב"ע לא
תרגמו מלת פדן, ועל פיהם לא תרגמו גם כן המתרגם האשכנזי: טפדן, אפשר שהוא
שם במושקל שני פתחין כמו ראבד וכלנה (בראשית י' י'), בתעמימית ויפגג (יחזקאל
כ"ז י"ו), או הוא פתוח מפני הסמיכות (הרד"ק במכילת ד' קטן דף ר"ט
ע"ג), ונראה דבריו האחרונים כי מנא את קמונה בלי סמיכות, ואני בנאי טפדן
(בראשית י"ט ז'), ואין שם אס"פ ולא ו"ק, ולפ"ז תהי' ע"מ ישפת גגה: אחות
לכנז הארמי, ומנהג טולד עשו הדומה לאחי האם (ר"ע ספורנו), והיא
כעו הקדומה למה שאמר להלן, והראב"ע כתב הוא ידוע ונכבד מאביה, וכן אחות נחשון
(שמות ז' כ"ג): (כא) ויעתר, ענין רטוי ותפלה, והעות' או המעתיב הוא המרצה
והמתפלל, והנעתר ומי שיתפללו אליו הוא המרצה ומקבל התפלה, ופה הוא מנפין
הקל, ומנא גם מהכבד הנוסף, העתירו אל ה' (שמות ח' ד'), למתי אשתיר לך
(שם ה'), והוראה אחת להם, והראב"ע פי' לשון רטוי דברים, וכן פי' רש"י ח"ל
ויעתר, הרבה והפסגיר בתפלה, ויעתה לו, כמפגיר ונתפתה לו ואומר אני
כל לשון עתה ל' הפגרה ורטי הוא וכן ועתה ענן הקטרת עלה (יחזקאל ח' א'),
מרבית

דער עוויגע לים זיך פאן איהם
ערפלעהען, אונד זיינע פרויא
רבקה ווארד שוואנגער:
(כב) נון בוועגטען זיך דיא
קינדער העפטיג אין איהר,
דא שפראך זיא, ווען רעם
אלוא איוט, ווארום האבע

יהוה ותהר רבקה אשתו
כב ויתרצצו הבנים בקרבה
ותאמר אם כי למה יהי אנכי
ותלך

אונד רען געווינשעט ? אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

ויעדיא את רבקה אתתיה: (כב) ודתקין
בגיא בטעהא נאקרת אם כי למה
דגן אגא ואולת

(כב) ויתרונני * ע"כ הוקרא הזה אומר
דרשני ספתם מיה היא רבינה וזכתא א"כ למה
זה אנכי * ורבותיט דרשוהו לשון רינה כשהית'
עזרת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רן
ויופרכס לנחת עובר' על כתח ע"א ועאו
מפרכס לנחת * דנר אחר מתרונניס זה עם זה ומריבס בנחלת שני עולמות: ותאמר אם
כן * גדול נער העבור: למה זה אנכי *

באור

מרבית עליית העשן, וכן והעתרתם עלי דברוכס (שם ל"ה י"ג), וכן ונעטרות נשיות
טובא (משלי כ"ו ו'), דומות למרובות והנס למא, אבקירי"ש בלע"ז עכ"ל, ק"ף
במקום ש"ן כמנהג בכל מקום, והוא ענשער"ש, בל"א (נהייט): לנכח אשתו,
א"ת לקביל, וכן פי' רש"י ע"פ גמ' דינמות (דף ס"ד ע"א), זה עמוד בזית ו
ויתפלל וזו עמודת בזית זו ויתפללת, וכן פי' הרד"ק בשרשים שרש נכח, ועוד פי'
שם לעומת אשתו כלו' בעבורה, וכן פי' הרשב"ם, וכן מתורגם בל"א, וגם דעת
יב"ע לא רחוקה היא מכוונה זאת, שתרגם והסך ינחק בנלותיה דעתיה דקב"ה משה
דגור על אנתתיה, הנה פי' לנכח שהתפלל בעדה, ובמלת ויעתר תפש דרש קול'
דינמות (שם), ובסוכה (דף י"ד ע"א), אומר רבי אליעזר (בסוכה הגירסא אומר ר'
ינחק) למה נמשלה תפלתם של נדיקים לעתר מיה עתר זה מהסך את התבואה מוקום
למקום כך תפלתם של נדיקים מהפכת מדותיו של הקב"ה מודת רגונות למדת
רחומות: ויעתר לו, לפי פי' הרשב"ם והרד"ק שהק הוא התפלל ולא היא יהי' מלת
לו כפשוטו: (כב) ויתרצצו, הרד"ק במכיל' (ד' קטן דף ק"פ ע"ב), כתב שרש
רצן, ויהי' מענין שבירה מלאן כי רצן עוז דלים (איוב כ' י"ט), אבל בשרשים הגיא
בשרש רחן וכן בפירושו על התורה (כפי מיה שהצי"ו בעל מכלל יופי) פי' על' רינה וכ' פי'
בשטכרו והגישו לזמן התנועה היו מתנועעים מחד עד שנדמה לה שהיו רכים זה לעומת
זה, וכן בנדיקים ירגנו (נחום ב' ד'), וכן פי' הרשב"ם והרשב"ם, וכן פי' רש"י לון
רינה, וכן מתורגם בל"א, אבל מן דקדוק המלה ענמה אין לעמוד על הבידוד אם שרש
רחן או רצן, כי שתי הגזרות יבואו בנכונים דגושי עי"ן הפעל ע"ד המרובע, ולא כהרשב"ם
שרש להוכיח שהיא מנחי עי"ן בעבור שאל כאמר ויתרצצו כיוו ונטרם יתקפסו רגליכס
(ירמיו' י"ג י"ו), ואין להשוות יסד גזרת הכטולים עם זכרי פ"א או
שלימים: הבנים, כנפן יקראו עזרים, ונקראו בניס ע"ג סופס כיו ובגדי ערווים
תפשיט (איוב כ"ב ו'): אם כן, גדול נער העבור: למה זה אנכי, למה התאוויתי על
ההריון, כן פי' רש"י, וכן מתורגם בל"א, והראב"ע כתב שהיא אלה לנשים שילדו אם
אירע להן ככה ותאמרנה לא, וטעם ותאמר א"כ הדבר והמנהג, למה זה אנכי בהריון
אשונה, ולשון הרעוב' והנה הכתוב מסר ואינו שלם כפי' הזה, והנכון כי אמרה אסכן
יהיה לי למה זה אנכי בעולם הלואי אינני שחמות או שלא הייתי כטעם כאשר לא הייתי
איהי

תולדת כה

וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָרְשָׁאֵת יְהוָה כִּי וַיֹּאמֶר
יְהוָה לֵה שְׁנֵי גֵיִים בְּבִטְנְךָ וּשְׁנֵי
לְחָמִים מִמֶּעֵד יִפְרְדּוּ וּלְאֵם
גֵּיִים קָרִי מְלֹאם

תרגום אשכנזי קסד

אונד גינג, דען עוויגען צו
בעפראגען: (כג) דער עוויגע
ליס איהר זאגען, צוויי
פאלקער זינד אין דיינעם
לויבע, צוויי נאציאנען
זאנדערן זיך פאן דיינעם אייגן
געוויידע: נאציאן

תרגום אונקלוס

וַיֹּאמֶר יְהוָה לְמִיתָבַע אוֹלְפִן מִן קֶדֶם יי:
(כג) וַיֹּאמֶר יי לֵה תֵרִין עֲטִין מִמֶּעֵבִי
וְתִתִּין מִלְכּוֹן מִמֶּעֵבִי יתְפָרְשׁוּן
וּמְלִכּוֹ טַמְלִכוֹ

רש"י

מתאזה ומתפללת על הריק: ותלך לדרוש
לכית מדרשו של שם: לדרוש את ה'. להגיד
לה מיה תהא נסופה: (כג) ויאמר ה' לה
ע"י שליח, לשם נאמר ברוח הקדש והוא אמר
לה: שני גוים בבטןך גוים פתיב כמו גאים
אלו חכמוניכוס ורבי שלא פסקו מעל שלח' לא
טען ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים: ושני לאמים: אין לאוס אלא
מלכות: מועד ופרדו יין המעים הם נפרדים זה לרשעוזה לתומו: מלאם יאמן לא יסו
נגדולה כזוה קס זה נופל, וכן הוא אומר אעלה התרבה (יחזקאלכו) לא נתמלאה נור אלא
מחורבנה

באור

איה עכ"ל: לדרש את ה', אל הנביאים שבאותן הימים כדכתיב ויאמר מלך ישראל אל
יהושפט עוד איש אחד לדרש את ה' מאתו (מלכים א' כ"ב ח' וד"ה ב' י"ח ו'), וכתיב כי
בא אלי העם לדרש אלהים (שמות י"ח ט"ו) * (הרשב"ם), ורש"י פי' לבית מדרשו של שם
(וכן הוא בב"ר), לדרש את ה', להגיד לה מיה יהא נסופה, וטען עליו הרשב"ן וכו' ולא
מנאמי דרישה אל ה' רק להתפלל כטעם דרשתי את ה' וענני (תהלים ל"ד ד'), דרשוני
ודני (עמוס ה' ד'), ה' שני אס אדרש לכס (יחזקאל כ' ג') עכ"ל, והנה איתם שהביא
הרשב"ם הם לה' ואינם להתפלל, ואולי כוננו במקום שלא נאמר הדרישה רק לה',
משל'כ נאלו כתיב ג"כ כניו אל האדם, את ה' מאתו, כי יבא אלי העם לדרש, ויב'ע
תרגם, למבני רחמון, כהרשב"ן, אבל אנקלוס תרגם, למתבע אולפן, כרש"י
והרשב"ם, וכן מתורגם כל"א: (כג) ויאמר ה' לה, ע"י נביא * (הרשב"ם והראב"ע),
וכן פי' רש"י, וכן מתורגם כל"א: שני גוים בבטןך, אל תראי כי נער שלך הוא
בשני לאמים י' בבטןך שמרובה נער העיבור של שנים מנער עיבור אחד ודרך
גשים לך, ומלת גוים נפלה נה יו"ד הרבים מהמכתב ונשארה במנטא: ושני לאמים,
רש"י כ' אין לאוס אלא מלכות, ולשון הרשב"ם ושני לאמים מלכויות, כדכתיב מלכי ארץ וכל
לאומים (תהלים קמ"ח י"א), כפל לשון הוא, אבל לאמים (כ"ל שג"ל אומים) הוא עמים עכ"ל,
והנה אנקלוס ויב'ע תרגמו לאומים מלכות, ולדעתו אף פה אין לאומים אלא כפל
לשון של גוים, כגיראה שמליכה כנאויית היא שגאה במאמרים קברים, מנ' וד' מלות,
שני גוים בבטןך, ולכן תהי' מליכת שני גוים ושני לאמים אחת בענין וכפולה
ושני לאמים מועד ופרדו, במלות שונות, וכן הוא כסול תמיד במליטות הנביאים למה
ולאם מלאם יאמן, רנאו גוים ולאמים יהגו ריק (תהלים ב' א'), אומר לרשע
ורב יעבר צעיר: גדיק אתה יקנה עמים ועמיהו לאומים (משלי כ"ד כ"ד),
ורבים כן, וכתיב רש"י בתהלים (ב' א'), כי מנחם סתה
לאומים ואומים וגוים כלם קרובו ענין, ואולם כבר הודעתך שאין השמות הנכדפים
משותפי הכוראה מכל וכל, כי אס י' לכל אחד מהן הוראה נבדלת בענין, ומלת
לאם יאמר על הגוי שענינו מסודרים ומנושרים באופן המביא אל ההבלטה המדינית, מה הוא
ענין

נאציאן איזט סאכטיגער אלו
נאציאן, אלטער ווירד דעם
ייגערון דיהנען: (כד) אלו
נון איהרע צייט קאם צום
געבאדרען: דא ווארען
צוויללונגע אין איהרעם
ליבע: (כה) דער ערשטע

מראם יאמיז ורב יעבד צעיר
כד וימלאו ימיה ללדת ותהי
תומם בבטנה: כה ויצא הראשון
אדמוני

קאם הערויז, וואר

רש"י

תרגום אונקלוס

מסודרנה של יחולו: (כד) וימלאו ימיה:
אבל בתמר כתיב ויהי בעת לדתה (בראשית
לח) שלא מלאה ימיה כי לו' חדשים ילדתם
והנה תומים * מסר ובתמר תאומים מלא למי
שניהם כדקיים אבל כאן אחד נדיק ואמר
דשע

טמלכו ותקף ורבא ישתעבד לועז
(כד) ושליו יזקהא לטיילד ותה
תיוטין בטקא: (כה) ונפק הראשון
סטוק

באור

ענין המלכות, לכן אמרו אין לאוס אלא מלכות, כל"א (ריקשטאט או נאציאון), כי כל
עד שאין עניני הגוי מסודרים על האופן ההוא לא יקר' (נאציאון), ומלת גוי ועם ט"ל
קנון בלתי מסודר, כמו כל"א (פאלק), ולכן גם המתרגם האשכנזי תרגם לאומים (נאציאונען)
וגוים (פעלקער): מלאם, בא רפה הלמד' שלא כמנהג ודואו להדגש למסורין ט"ן זין: וז'
ר"ל הגדול בזמן ימיאנו לעולם ואע"פ שהזמן מעט קרא את היוכל ראשון רב והשני
אחריו נעיר וכן לא רבים יחמו (איוב ל"ב ט'), גדולים בשנים: יעבד צ"ר, הפעל
משרע עבד יאמר לפעמים על העובד ולפעמים על הנעבד אלא שיש הבדל ביניהם כי הנעבד
קצור עם נ"ת כמו לא תעבד בו (ויקרא כ"ה ל"ט), א"כ תאמר על העבד עובד איש ות'
האדון עובד בו, ולכן תהי' הסוונה פה על העבד, ועכ"ז תחסר פה מלת את העורה על
הפעול, אבל על הרוב הפועל הוא הראשון (חן מדברים שאין לספק בהם יבוא הפעל
באחרונה ובלא את כמו מים תנעה אל (ישעיה ס"ד א'), שהאש הפועל והמים הפועל
אננים שחקו מים (איוב י"ד י"ט), אננים הפעולים ומים הפועלים, ולכן יהי' פה הראשון
הפועל שהרב יהי' העובד אל הנעיר, וכן כן יעבד אל (מלאכי א' ו'), ששם בלי ספק
הבן הוא המעבד כמו ש אמר זה, ואם אב אני איה כבודי, וכן ת"א ויב"ע, וכן מתורגם
כל"א, ובכוונה מכוונת נכתב הואמר הזה בלתי עובד לפי שפעמים יעבד הרב את
הנעיר לכן הי' הפועל ראשון, וכן יהי' אחר אוב שניתני, ופעם יעבד הנעיר את הרב
כומניו בעזותותיו, כ"פ מהר"י אנרנבאל, והנה לתאונת דרישתה לא הי' צריך לומר
רק שני גוים נבטנך ולכן הי' נערה גדול, רק מתוך שהנביא התחיל לומר לה נמר ות'
לה כל העתידות: (כד) ללדת, הראוי בקצין נהפסק ונאמר עם הסגול, והנה חוסם
בכל דבר חדוש רגיל לומר כן, וכן ויהי בנקר והנה היא לאה (בראשית כ"ט כ"ה), כי
עד עתה היה סגור שהיא רחל, וכן ויקן פרעה והנה חלוס (שם מ"א ז'), כי לא היה
סגור שהיה חלוס עד שניעור משנתו, והמתרגם האשכנזי חנר המאמרי במלות
(אלה, דא), כדרך הו"ן המנחות ב' מאמרי' מתיסבי הזון, ומלת תומים מסרה
אל"ף והועלה תנועתה על התיו' כמו אם לא שריתך לטוב (ירמיו' ט"ו י"א), שפיה
נתתי שאיריתך לטוב, וכן יתן את שבתך (שמשל א' א' י"ז), ר"ל שאלתך: (כה)
ויצא הראשון אדמוני, איננו שם המקרה רק תאר השם, ולכן צריך לנבאר וזה
הראשון, והי' איש אדמוני, ונמצא התאר משרע זה גם במשקל' אחר, דודי נח ואהם
(ש"ה ה' י'), והראש"ע כתב כי הי"ד נוסף כיו"ד אכורי, ולא ידעתי מאין לו זאת
כי לא נמצא במקרא אדמון כאשר נמצא אכור גם אכורי, ואדמוני נמצא ג' פעמים
במקרא

תולדת כה

תרגום אשכנזי קפה

וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֶשׂו׃ כִּי וְאַחֲרֵי־כֵן
יָצָא אֶתְיוֹ וַיְדוּ אֶחָיו בְּעֵקֶב עֶשׂו׃
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחַק בֶּן־
שָׁשִׁים

וואר ראטה, זיינע גאנצע הויט
וויא איין הארנער מאנטעל,
אונד זיא נענגטען איהן עשו:
(כו) גארהער אכער קאם
זיין ברודער הערויז, אונד
זיינע האנד פאסעטע אן
עשו'ס פערזע, אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

סמוך כוליה בגלים דשער וקרז
שטייה עשו: (כו) וקתריבן נפק אחוהי
וידיה אחידא בעקבא דעשו וקרא
שטייה יעקב ויצחק בר שתין

רשע: (כה) אדמוכי סימן הוא זיהא סופך
דמיס: כלו כאדרת שער מלא שער כטלית
של צמר המלאה שער פלוקרי"א בלעו (בל"א
גפליסט): ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו
כן לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים
הרבה: (כו) ואחרי כן יצא אחי' שמעתי
מיר' אנדה הדורשו לפי פאטו בדין היה אחו' בו לעכבו יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו
מן השנייה נאל ולמד משפחת שפיה קברה תן לה שתי אבנים זו אחרי זו הנכנסת ראשונה
הלא אחרונה והנכנסת אחרונה תכל ראשונה כנפלא עשו הנוצר באחרונה יכל ראשונה
ועקב שנוצר ראשונה יכל אחרון ויעקב נאל לעכבו זיהא ראשון לליד' כראשון ליצירה
וכסוד' את רחמה ויטול את הבכור מן הדין: בעקב עשו סימן שאין זה מכפיק לגמור
מלכות עד שיה' עומ' וטולה היינו: ויקרא שמו יעקב הקב"ה ד"א אביו קרא לו יעקב
על

באור

מקרא, א' פה, ושני פעמים בדוד ששאל א' יו' יב' וי' מ'ב', וכמה שעות תארים
כנפלים ביו"ד בסוף תמיד, גם בנ"ן יו"ד ואם מעטים הם בנ"ן יו"ד כמו אוב או
ידעני (ויקרא כ' כ"ז), וכן פלג' אלטני (רות ד' א'), פלג'י, שרזו פלא מלשון
כסוי והעלמה, ויאמר כן על האים ששמו מכוס' וכעלם, ומשפטו
בתלמוד, פל'אזני ולפי שפלא האל"ף נעתק הסולם אל הלמ"ד ושוא הלמ"ד א הפ"א,
החירק ושניהם תוארים ולא נמנאו בלי יו"ד, כי מה שמנאו שכול
ואלמון (ישעי' מ"ז י"א), איננו תאר רק שם המקרה, וכל או ממשקל אחד הם,
כי נאל הפתח במקום החירק להרחבת האל"ף, ואם הונרך לזה בעבור שמונאל
התאר אדום, היה נריך לומר כי הנ"ן יו"ד נוספים, ולא לשום לו אכורי לריע
שם היו"ד לבד נוסף, גם כנפלים תוארים נרדפים משרש אחד כמו כבד וכבד,
אסיר ואסיר, ארך וארוך, ודומיהם רבים: וכתב הרשב"ם אדמוני,
רו"ש בלע"ז בל"א ראהט: כלו כאדרת שער, מלא שער
כטלית של צמר המלאה שער פלוקרי"א בלע"ז. (רש"י, פעללשערי"א, ובל"א גפליסט)
ויקרא' אדרת לחשיכותה וגדולתה משרבו אדר שהוא לשון חוץ וגדולה, ואין מלת שער
תאר לאדרת, לפי שאדרת לשון נקבה בעבור התי"ו הנוספת, והראוי להיות כאדרת
שעירה, אבל אדרת הוא סווד אל שער, והטעם אדרת הנעשה משער, כמו כלי עץ,
שהוא הכלי הנעשה מעץ, או אדרת בעלת שער ותפסר מלת בעלת, ולא כאשר חשב
הראש"ע להפוך הכוונה ולומר כלו שער כאדרת, כי לפ"ז ראוי להיות כאדרת נטעם
מפסיק: ויקראו, הקוראים: שמו עשו, אדם עשו ונגמר בשערו כבן שנים הרבה,
וא"ת וקרא בלשון יחיד: (כו) ויקרא שמו יעקב, הקורא או יצחק אביו: בלדת אחם,
אנקלם ויב"ע תרגמו, כד יבדת, הסנו הפעל אל רבקה שאינה נזכרת בנספוק, וענינו
כש

אונד ער נענטמע איהן יעקב :
 יצחק וואר זעכציג יאהר אלט ,
 אלו זיא געכאָהרען וואורדען :
 (כו) דיא קנאכען וואוכוען ,
 עשו ווארד איין יאגדפער-
 שטענדיגער , אונד איין פֿעלד
 מאן : יעקב אכער ווארד איין
 פֿראַסמער מאן דער איין
 צעלטען וואָהנט : (כז) יצחק
 ליבטע דען עשו , דען ער אַס פֿאָן ווינעם ווילדפערט :

ששים שנה בלדת אתם :
 כו ויגדלו הנערים ויהי עשו איש
 ידע ציד איש שדה ויעקב איש
 רהם ישב אהלים : כח ויהי
 יצחק יאת עשו כי ציד בפיו
 רבקה

תרנום אונקלוס

רש"י

על סם אחזת העקב : בן ששים שנה י'
 שנים משנאה עד שנעשית בת י"ג שנה ורלוח'
 להריון י' שנים הללו נסה והמתין לה כמו
 שעשה אביו לשדה כיון שלא נתעברה ידע
 שהיא עקרה והתפלל עליה ושפחה לא רצה
 לנשא לפי שנתקדש בהר השודי להיות עולה
 תמימה : (כו) ויגדלו ויהי עשו כל זמן
 שהיו קטני לא היו נכרים במעשה ואין אדם
 מדקדק בהם מה טיבם כיון שנעשו בני י"ג
 שנה זה טירס לבתי מדרשו וזה טירס לע"א :
 אלא היוך מעשרין את המלח ואת התבן
 כמשמעו אדם בטל ונודה בקשתו מיות ועוסת : תם
 פו עו שאיש חרוף לרשות קרוי תם : יושב אהלי' . אהלו של עס ואהלו של עבר
 (כח) בפיו . כמרגיש בפיו של יצחק .

שתיים שנים בלדת יתהון :
 (כו) ורכיאו עיליטיא ותוה עשו נכר
 נחשירכו נכר נפיק חקלא ויעקב נכר
 שלים קישטיש בית אורפנא :
 (כז) ורחים יצחק ית עשו ארי כיצדיה
 תוה אביל
 רבקה

באור

כש בלדתה אותם , ויותר נראה להסב אותו אל יצחק הנזכר פה וענינו כמו בלדתו אותם
 כי פעל ילד יאמר גם על האיש כמו ועירד ילד את מחיראל (בראשית ד' י"ח) , ולא אמר
 הוליד , כי מדבר על זריעת האיש כמ"ס רש"י סס וע"ג בבאורי , והמתרגם האשכנזי באר
 בלדת (המוליד) אותם , כל"ה (אלו זמן ויא נבאהר) , ופטר (אלו זיא נבאהרן ווארדן) ,
 אלוו הלאן היותר מתוקן כל"ה : (כו) ויגדלו , ענין תוספת השנים כי יש אחרים ניקר
 ותאיכות : ידע ציד , לנדל ציד להביא , ומלא מרשות כי רוב החיות בדרך מרעה ותפשו :
 איש שדה , כתרנושו איש נפיק חקל , ונלא מרשות כי רוב החיות בדרך מרעה ותפשו :
 ויעקב איש חם , הפך זין איש ציד , לא היה בקי לרשות : ישב אהלים , הפך זין
 איש שדה , ורש"י פי' אהלו של עס ואהלו של עבר , וכן תרגם אונקלוס , משמש בית אורפנא
 וכן תרגם יב"ע , והראב"ע כתב ויתכן להיות פירושו כש"כ אהל ומקנה (סס כ') , וכן פי'
 הרשב"ם רועה נאן אביו , ואמר אהלים ל"ר כי יתכן שהי' יושב אהל ומקנה (סס כ') , וכן פי'
 אראה כי יש עס מרעה טוב לנאנו : (כח) כי ציד בפיו , אמרו השופרים כי יתן ציד
 בפיו של יצחק או יביא , ויחסר המעשה , וכן לשועד אשר שמשל (שמשל ח' י"ג ח') , (פי'
 אשר כתן שמשל) , וה' אותי כעבור ערין (ירמ' כ' י"א) , נתחזו עס אותי , ויתכן
 לפרש ויחבב יצחק את עשו כעבור כי בפיו של יצחק ציד תמיד כל היום יתאזה
 לאכול את הניח ותמיד הוא בפיו לא יאכל דבר אחר והוא הוביא לו כאשר אמר
 איש ידע ציד , והנכון בעיני כי היא מליצה כי עשו ציד בפיו של אביו , יכנה האיש
 צינעא

וּרְבִקָּה אֶהְבֶּתְךָ יַעֲקֹב: כט וַיֵּזֶד
יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֵא עֲשׂו מִן־הַשָּׂדֶה
וְהוּא עֵיף: ל וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֶל־
יַעֲקֹב

רביקה אבער ליטטע דען
יעקב: (כט) יעקב קאכטע
אייגנט איין געריכט: אונד
עשו קאם פאם פעלדע, אונד
וואר אבגעמאטעט: (ל) דא
שפראך עשו צו יעקב

תרגום אונקלוס

וּרְבִקָּה רְחִימַת יִתְיַעֲקֹב: (כט) וּבְשִׁיל
יַעֲקֹב תְּבַשִּׁילָא וַאֲתָא עֲשׂו מִן חַקְלָא
וְהוּא טְשִׁלְחִי: (ל) וַאֲמַר עֲשׂו
לְיַעֲקֹב

רש"י

וידרשו צפיו אל עשו שהיה נד לוטו ומרמזו
בדבריו: (כט) וזד לשון נישול כתרנוט:
והוא עיף: ברניסה כמה דתימא כי עיפה
כפשי

באור

צוועטן לתדירותו, וכעוהו שנתך נתך מרעה (ירמי' ט' ה'), (הכוונה בתיך אבני
מחה או המאים), וכן ואני תפלת (תהלים ק"ט ד'), (פי' ואני תפלת), וכן אמרו
בבב וצית רבה קוסרא טבא לפומי' כסא טבא לפומי' (הרמב"ן), ול"כ כי תחסד וי'ו
הטעם בדרסה לפעמים במוקד, עייה כרחת את הבוס (בראשית כ"ד ל'), פי' כרלותו,
ולחק צא מנח (שם ס"ג), פי' מנחו, וכן כאן כי נידו צפיו, כי המקור והשם
קדושים, ואת ארי מנידיה הוה אכיל, וכן פי' רש"י והרשב"ם, וכן מתורגם בל"א:
ורבקה אהבה את יעקב, שהיתה מסבת בתומת, וגם ממה שאמר הקב"ה ורב
יעבד נעיר, ולכן אהבה אותו אהבו הקב"ה וכדכתיב ואהב את יעקב (מלאכי א'
ז'), (ואולי לא נלמה רבקה לינחק מה שנאמר לה בשהלכה לדרוש את ה', ורב
יעבד נעיר), והוצרך להקדים כאן אהבת יעקב לעשו ורבקה אהבת את יעקב להודיע
מה שמתב' לפנינו כי ינחק רנה לבדך עשו ורבקה העריו' לבדך את יעקב (הרשב"ם):
(כט) ויזד יעקב נזיד, כתרנוט, ובשיל יעקב תבשילא, ולדעת הרד"ק (בשראים
שרש נוד, ובמכיל דפס קטן דף ק' ע"א), ויזד אראו ג"כ נוד וכל כי הנח תשורת
הדגש, כי היה ראוי להיות נזיד, כמו עלת ג'ות סכר'אוי ג'ות משרש ג'ו, וכן א יוסף
כרעה ד'תל (שמו"ס' כ"ה), הראוי התל, אבל לדע' הראש"ע אראו וזד והס
שני שרשים והסודו אחד, וכן לא ידון רוחי (בראשית ו' ג'), עם וישב מרבו
אל נדנה (ד"ה כ"א כ"ו), לדעת קנת מפרשים, ודברים כן, והנה לפי עומק פאשו לא
היו הדברים הנזכרים בפרשה תכופים זה לזה רק בנייהם עמים ואנים, רק שאיך בונת
הסיפור להודיע מכירת הבכורה ליעקב ולכן הקדים להודיע ענע רשעות עשו מנעוריו
אזר בתר תמיד צפוי החפזית כפרא לנוד מדבר וואס בעול הרחא ועבודת האל, שהו
כנה למכירת הבכורה, והשויט חיה דברים שאינם עקרונים לספור זה, והודיע איך
בא אל מכירת בכורתו והסנה הקרובה, ואמר שפעם אחת אירע שבשאל יעקב חיה
תבשיל והוא בא מן השדה עיף ויגע ונתאזה לאכול ומנו ובעבור רעבתנותו מסר בכורתו,
ותנון עפ"ו סוכת המתרגם האשכנזי כמה שהוסיף מלת (אינשט): והוא עיף, עיקר
הנחת המלה הזאת על השייכות, ולפי שהעיקר נחא למוס קראו בדרך ההשאלה לנחא
עיף ואש"י אפי' כי ענין השייכות כ"א ענין הנחאה לבד כמו שאמר וכאשר יתלם הנחא
והנה שמה וסקן והנה עיף ובפשו שוקקה (ישעי' כ"ט ח'), וכן הארץ הנחאה שלא ירד
אמר עמי', בחקן חיה ועיף בני מים (תהלים ס"ג ב'), נפשו כארץ עיפה לך סלה (שם
קמ"ג ו'), ככל סלע כבד בחקן עיפה (ישעי' ל"ב ב'), ופי' כאן הראש"ע שה' רעב
ונחא, ויורה ע"ו תמותו אל הטויד, ואנקלטס ויב"ע תרגשו עשלה, וכן מתורגם בל"א:
הלעיטני

יעקב, ראם סיד דאך פאן
דיזעם ראטהען געריכטע
קאסטען, דען איך בין אבי
געמאטעט: דארום נענט
מאן איהם ארום: (לא) יעקב
שפראך: פערקויפע מיר אויך
וא

יעקב הלעיטני נא מן האדם
האדם הזה כי עיף אנכי על-
בן קרא שמו ארום: לא ויאמר
יעקב מכרה כיום את בכרתך

רש"י

תרגום אונקלוס

כפשי להוציא (ירמי' ד): (ל) הלעיטני
אסתח פו וספך הרבה לתוכה כמו שנינו אין
אוכסין את הנמל אבל מלעיטין אותו: מן
האדו' האדום: עדשים אדומות ואותו כיום
מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו ולא
לתרבות רעה ואין זו שינה טובה שהגטיות
הקב"ה לפיכך קבר הקב"ה ה' שנים משנתו
שיצקו ח' ק"ס שנה חס קע"ה ובישל יעקב עדשים
שדומות לגלגל שהאכלת לגלגל החמר בשולם: (לא) כיום
שהוא בחור כך מכור לי מכיר בחורה: בכורתך לפי שהעבודה
בכורתו אחר יעקב

ליעקב אשעיטני קעו מן סמוקא
סמוקא תדון ארי משלהי אגא ער
בן קרא שטיה ארום: (לא) ויאמר
יעקב ובין כיום דילתין ית בכרתך

באור

(ל) הלעיטני, אין לו דומה במקרא, אבל במשנה שנינו אין יחזיק את העגלים אבל
מלעיטין אותם, והנה רש"י פ' אסתח פו וספך הרבה לתוכה, והראש"ש והרד"ק נאמרו
שרש לעט פו לפי ענינו האכילנו, אבל אונקלוס ורש"י תרגמו לזן טעימה שהיא רק
מעט, ונראה פירושו כי בן דרך המכשף מתנת חנם שלא לבקש אלא מעט, ועל פיהם
תרגם המתרגם האשכנזי (קאסטן): מן האדם האדם הזה, היה המכשיל מואדם מן
העדשים שהיו אדומות או שרקו בדברים אדומים, ועשו לא ידע מה הוא וקרא את אדום,
ודרך אדם המעכה לאכול מקבירו ספל את דבריו: על בן קרא, הקורא: שמו ארום,
הוא אדומי ובתורה לאכול אדום, ובשנינו רענתמותו מכר בכורתו, ולשם ציון קראו לו
כן, כי לעטו עליו שומר בכורה ככרת בעבור תכשיל מעט כי סוכא תולל יורש: (לא)
מכרה כיום את בכרתך לי, פשוט כעת הזאת, וכן ואתה עמד כיום ואשעיף את
דבר אלהים (שמואל א' ט' כ"ו), אתו שהיום תמכאן אותו (שם י"ג), קעו יקשרו כיום
החלב (שם כ' י"ו), ולגו בשת הפנים כיום הזה (דניאל ט' ו'), (הרשב"ן), וכן פירש
הרד"ק נאמרו שרש יום, כי ואחר יום על העת, ופעמים יבוא עליו כ"ף האשתי, וכן
פ' הרשב"ס, ועל פיהם תרגם בן המתרגם האשכנזי, ורש"י פ' ע"פ אונקלוס כיום שהיה
ברור, פ' הכ"ף לדעון, והרשב"ן פ' דעת אונקלוס באופן אחר ע"פ נוסח אחר
אשר מנא ע"ג ואין רטובי להאריך: וכתב עוד הרשב"ן ויש אומרים פו אין עתה
הבכורה הניד רק הכתוב יספר כי נבקצו לאכול והוא עיף אחר לו יעקב מכור לו
בכורתך נכסף ואח"כ גאכל, וענה לו בפחיתות על האכיל' למה זה לי בכורה היו
היא מכורה לך ונשנע עליה חסנו לאכול ולשמות והכתוב לא פו החסיר ואין זו
דעתי עכ"ל. אבל הרשב"ס מפרש בן ופ' כי המאכל הוא לעדות ולקיום כדרך שמיט
ויאכלו שם על הגב (בראש' ל"א ע"ו), לקיום ברית בין לבן ליעקב, וכן פ' ר"ע
הפירושי: והנה מכרה ית תדק' מכרו כי הוא מעורר פיעול ורמז להיות נקקן

תולדת כה

תרגום אשכנזי קפו

לוי: לב ויאמר עשו הנה אנכי
הולך למות ולפיה יהיה לי בברה:
לב ויאמר יעקב השבעה לי כיום
וישבע לו ויזכר את ברכתו
ליעקב: לד ויעקב נתן ר' עשו
לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת
ויקם וירד ויבו עשו את
הברה: פ

וא פארט דינע ערשט
געבורט: (לב) דא שפראך
עשו, ויהע! איך געהע דאך
עום טארע: וואצו ניצט סיר
דיא ערשטגעבורט?: (לב) יעקב
שפראך, שוועהרע סיר אלוא
דאריוף, ער שוואהר איהם:
אונד פערקויפטע וינע
ערשטגעבורט דעם יעקב:
(לד) יעקב אבער, גאב דעם
עשו, בראך, אונד היין
גערעכט לינזען, דיוער אס,
טראנק, שטונד אויף, אונד
גינג דאפאן: ווא פראכטעטע
עשו דיא ערשטגעבורט:
עז

ניה

רש"י

תרגום אונקלוס

לוי: (א) ואמר עשו הא אנא אויל
למטת וקטהדדן לי בברותא:
(ב) ואמר יעקב קיים לי כיום הלהין
וקיים ליה וקבין ותברותיה ליעקב:
(ג) ויעקב יהב לעשו לחים ותבשיל
דגולופחין ואכל ושתי וקם וירד
וישט עשו ותברותא:

אין דשע זה כדאי שיקרי' להקנ"ה (לב) הנה
אנכי הולך למות * אמר עשו מה עיבה של
עבודה וואמר לו כמה אזכרות ועונשין ומיתות
תלין בה כמות' ששניט אל הן שנימית' שתי
יין ופרועי ראש אמר אני הולך למו' על ידה
א' כמה חסן לי זה: (לד) ויבו עשו העיד
הכשו' על דשע שניו' עבודתו של מקום:
אל

והוה

באור

מטף כשו מן וכו' וזכר נברה ומן שטאר שמה וכו' בחירק ע"ר איתן שין מנורת פעל כמו
מן שכן שכה עמי (בראש' ל"ט ו'), ומן שלח שלחה הנצר (ס"ג מ"ג
(א) (לב) הנה אנכי הולך למות, ככל זיס אני הולך' לטוד חיות ביערי' המצוי'
סס דניס ואריות וחיות רעות ואני מסוכן למות למה זה לי להמתין חלק בכודה לחזר מיתת
אנינו, כך פי' אבי הרב רבי מאיר מ"כ (הרשב"ם), ואין לבכור מעלה רק אחר מיתת אביו,
ואולי ישות קודם אביו, וכן פי' הרשב"ם והרמב"ן: (לב) השבעה לי, מסני היות הקנין על
דבר שאין בו ממש, השבעה תמלא חסרוטי' (ר"ע ספורט): ויזכר את ברכתו, בדמיס,
ואח"כ ויעקב נתן לעשו וכו' כמנהג בני אדם לקיים דבר * (הרשב"ם), וכן כמנהג בני' הסר
כי זכר לו את זכורתו במחיר: (לד) ויבו עשו את הברה, למי שלסוף נתחרט על כך
כדכתיב את ברכתו לקח, לכן הקדים כאן להודיע שעות עתה בשגיל אכילה כזה את
הנסרה, אבל לבסוף היה מתחרט * (הרשב"ם), אבל למי פשוט אינו אלא כלל שאחר
המרט כמנהג הכתובים על הרוב, וכן מתורגם בל"א: והראש"ם אחר שסנת בותו
הנכודה היא בעבור שראה כי אין לאביו עושה, ומשך הכתובי' המכחיאים אותו בכח אל סכרתו,
ולמען לא יתנגדו לו הכתובים יצטרך למר שה' לו עושר והעני ושוב העמיד וסוד והעני,
אמנם הרמב"ן ז"ל בעל טענותיו בדברי טעם ע"ש:

(1) בר א 24 א (א) מלכד